מנגד

מרכוס תובע שולמן ישלם

תחת הכותרת „מרכוס תובע ממכבי פתח־תיקווה 22 אלף דולר", קראתי בעיתונות כי שוער מכבי פתח־תיקווה משה מרכוס פנה באמצעות פרקליטו לאגודת מכבי הנוכרת בדרישה לשלם לו חוב בסך 22 אלף דולר.

בידיעה נאמר עוד כי בין השוער לאגודה נחתם בתחילת העונה הסכם לפיו הוא ייהנה מתשלום עשר משכורות בשיעור 1100 דולר כל אחת. בנוסף, הובטחו לו מענקים עבור 50 נקודות־ליגה לפי בסיס של 600 שקל לכל נקודה. לטענת השוער, שולמה לו רק משכורת לשלושה חודשים, וכן 6600 שקל ל־11 נקודות־ליגה. עכשיו הוא תובע את ההפרש עבור משכורות לשמונה חודשים ועבור 33 נקודות־ליגה, שלטענתו לא שולם לו.

אני מניח ששולמן ישלם.

בדברים שהשמעתי לפני כשישה חודשים בטקס חלוקת פרסי היצירה לסופרים מטעם ראש־הממשלה — הייתי אחד משלושת שופטי הפרס לשנה השוטפת — התרעתי על מצבו החומרי המחריף של הסופר הישראלי, מצב שיש לו השלכות בתחומים שאינם תחומי החומר.

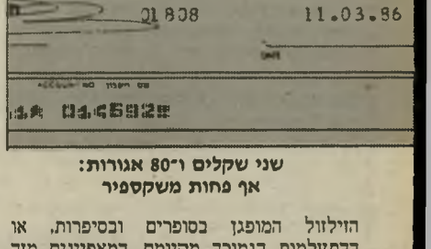

שני שקלים ו־80 אגורות: אף פחות משקספיר

הזילזול המופגן בסופרים ובספרות, או ההתעלמות הגמורה מקיומם, המאפיינים מזה שנים את התנועה שמיסודו של הסופר ברוך־הכישרון זאב ז'בוטינסקי, הפכו לאיבה ממש כאשר מרבית טובי סופרי ישראל התייצבו כנגד הליכוד ואנשי־שלומו. העימות החריף מאוד בעקבות הפלישה הישראלית הרת־האסון ללבנון. גם ירידת רמת ההשכלה והמודעות התרבותית בישראל של הדור האחרון אף היא לא תרמה לשיפור מעמדו ותדמיתו של הסופר העברי — עקבות הזילזול ואף האיבה ניכרים יפה גם בעיתונות שלנו לגווניה — או להרחבת מעגל קוראיו. לסיפרי שירה, למשל, יש היום פחות ביקוש מאשר בישראל של שנות המדינה הראשונות.

באותה הרצאה שנשאתי בנוכחות ראש־הממשלה ושר־החינוך־והתרבות חישבתי והרי איתי כי אילו כתב שיקספיר את האם אשווה אותך ליום קייץ — אחת הסונטות הידועות ביותר שלו — בישראל של 1985, היה מקבל תמורתה כשכר־סופרים, לאחר ניכוי חובה של 55% מס הכנסה ומס יסף, את הסכום הדימיוני של 7 שקלים ו־85 אגורות!!

ראש־הממשלה שמע, השיב בסיגנונו המתון והמרגיע כי הוא מודע לבעיה, והצביע על פעולתה של ועדה ממשלתית שכבר ישבה אז על המדוכה בדיון במצבו של הסופר בישראל, מדינתו של „עם הספר" הידוע. מאז חלפו מים לא־מעטים בירקון וכספים לא־מעטים ניגרו, או, מוטב, הוגרו אל טרשי יהודה ושומרון וביסי הקבלנים הפועלים שם. אבל בכל הנוגע לוועדה לבחינת מצבו של הסופר לא נשמע דבר. הרושם הוא כי גם בעיה זו תופקד בבוא היום בידיה האמונות של הממשלה שלאחר הרוטציה. איך נאמר שם בקוהלת: סובב סובב הולך הרוח ועל סביבותיו שב הרוח.

בדיוק, הרוח במעגל שדים, או כרודפת אחר זנבה. וגם זה נאמר כבר: רועה רוח יקצור קדים. פרשו זאת כאשר תפרשו.

בשבוע שעבר קראנו בעיתונות כי לראשונה מזה שנים לא הוזמנו נציגי הממשלה לוועידה השנתית של אגודת הסופרים שנתקיימה בחוף־המוער פסח. מסתבר, שאפילו לסבלנותם של הסופרים ידוע־חולי־הסבלנות שלנו יש גבול. אבל, לרוע המזל, גם כוח השפעתם מוגבל מאוד. וכי יפתחו בשביתה? מה־גם שאותם סופרים מעטים שקנו לעצמם מהלכים במסדרונות־הכוח מסתפקים במה שקנו לעצמם ואינם אצים לעשות דבר לרווחת כלל עמיתיהם.

להרגמת הבעיה — הרי תלוש שכר סופרים והמחאה שקיבלתי לא־מכבר. זמן רב היססתי אם לפרסם את הדברים. השיקול המפורסם של „אל תגידו בגת" תקף גם היום. האין בפירסום העלי־בות כדי להעניק לה גושפנקה רישמית ובכך להנציח אותה? בסופו של דבר החלטתי לפרסם. אדרבה, יהיו הדברים גלויים.

ובכן, בעד שיחת רדיו על סיפרו של תומאס מאן בית בודנברוק. שיחה שבה דיברתי במשך 22 דקות. מהן שודרו כ־13 (חרגתי מגבולות הזמן שהוקצב לי). קיבלתי את הסכום — לא, איש מידיריי לא אבה להאמין עד שהראיתי לו את ההמחאה כפי שאני מראה אותה לכם כעת — ובכן, את הסכום האגדי של 2.80 שקלים. וכדי שלא תחול טעות אני חוזר עליו: שני שקלים ושמונים אגורות.

בקפה פראק שבו אני נוהג לשבת אני יכול לקנות בזה ספל קפה וחצי סהרון. לחילופים: אני יכול לקנות בזה גליון של העולם הזה ועוד לקבל עודף.

אז מה אני בעצם מתלונן?

מי שרווקא מתחשק לו לדבר על בית בודנברוק ברדיו — שישלם (לבנק — את דמי פידיון ההמחאה). אני עצמי כמובן לא פדיתי ולא שילמתי. מה אני, טיפש?

אבל גם לא שוער קבוצת כדורגל, כנראה.

נתן זך ■

ספרים

שמות לשווא

איתמר לוי
זליג מיינץ וגעגועיו אל המוות
ספריית הפועלים

איתמר לוי, מחבר צעיר שבסיפוריו נתקלנו בחוברות פרוזה, פירסם לאחרונה „רומאן" בשם זליג מיינץ וגעגועיו אל המוות, שהוא, למעשה, מעין פארסה אליגורית או אליגוריה פארסית על ההיסטוריה היהודית.

גיבוריו של סיפור זה, שמציאות היסטורית, פאנטאסיה וגרוטסקה משמשות בו בעירבוביה, הינם בניהן של שתי משפחות: מישפחת מיינץ מקונסטנצה, רומניה, מזה, ומישפחת „העזתיים" מעזה, ארץ־ישראל, מזה. הסיפור הוא מעין „סאגה" מוגחכת של שתי המישפחות העתיקות הללו (מישפחת מיינץ מושכת את קו ייחוסה עד לתקופת יציאת־מצרים), והוא מושמע מפיה של ניאשה־ניצה מיינץ־העזתי, בתו של הרמאן מיינץ, אשתו של נתן העזתי ואמו של רז העזתי, הנצר האחרון לשתי השושלות. היא, אגב, גם נכדתה של דרייזל הגרמנית, בתה של נערת דייגים רומנית ובתו המאומצת של בריטי צנום בעל פיאות לחיים צהובות, כתב טיימס הלונדוני. בקצרה, היא הכל בכל מכל, נקודת המיפגש של כל הנהרות הגיניאלוגיים והלאומיים של הסיפור.

המיינצים מייצגים כאן, כנראה, את היהדות ההיסטורית ה„תיקנית", זו שיצאה עם משה ממצריים, חיתה בארץ־ישראל בימי התנ"ך, הלכה בגלויות בבל ורומי עד שמצאה לה מקום מנוחה זמני במיזרח־אירופה. זליג מיינץ, שעל שמו ועל שם געגועיו אל המוות קרוי הסיפור, הוא, כנראה, גם מעין גירסה חדשה של סמל היהודי הנצחי. בכל אופן, כמוהו מתגלגל הוא מדור לדור ומארץ לארץ ואינו יכול למצוא לעצמו מנוחה נכונה. לחילופין הוא יהודי דתי, משכיל, קומוניסט וציוני, אך תוך כדי כך הוא עוסק בעסקים מפוקפקים, המשייכים אותו בעצם לתחומו של העולם התחתון. שם הוא נפגש עם נתן העזתי גיבור־החיל, הנושא לאשה את נכדתו ניאשה־ניצה. ה„עזתיים", בניה של ארץ־ישראל המידברית, מצטיינים בכוח פיסי מופלא, באברי־מין מופלגים ובפוריות פלאית. חציים יהודיים חציים ערבים, אין הם מייצגים „נורמה" יהודית היסטורית, אך גם הם חדורי חיוניות, הנוטלת מהם את היכולת להשיג לעצמם מוות תקין וסופי. זרעו של נתן העזתי הוא כה עז, עד שהוא ממשיך להצמיח עוברים ברחמה של אשתו במשך שנים לאחר שהוא, נתן עצמו, נורה למוות למחצה. גם ניאשה־ניצה מצטיינת בחיוניות מוזרה. את סיפורה כותבת היא כאשה זקנה, המנהלת הרפתקת אהבים עם הקיבוצניק החסון יואש, הצעיר ממנה בעשרות שנים. כך היא גם לוקה בשטף־דם במוח. בסופו של הסיפור אף היא שרויה על סיפו של מוות שאינו מוות.

לתוך פארסה היסטורית־„מיטאפיסית" זו הטיל איתמר לוי מכל הבא ליד: נער, המפתח אברי־מין נשיים ובני־מישפחתו (המיינצים) רוצחים אותו; פרופסור גרמני שגילה מיתולוגיה בלתי־קיימת ונאלץ, מחמת הפגיעה בשמו הטוב המדעי, לנטוש את מולדתו ואת מוסדותיה האקדמיים; אשה צעירה המטילה עצמה אל תוך הים השחור בעת מסע בספינה לארץ־ישראל ושמא היא מוטלת אל תוכו בסיועו של בעלה (והוא זליג מיינץ); אשת מידבר פראית ואיומה, שגדולי הגיבורים חוששים מפני ההתייחדות עימה במערתה; מזימה ערמומית לגזול מאת יהודי גרמניה הנרדפים את אוצרות האמנות היהודית שלהם (בטענת מירמה, שכתמורה יקבלו היתרי כניסה לארץ־ישראל המנדטורית) וכו' וכו'.

אבל מכל אלה אין אנו יכולים ללמוד שום דבר שיש בו טעם או חידוש אמיתי או אפילו הברקה של ממש. סמליו הגרוטסקיים של איתמר לוי אינם מתפקדים. הם מוטלים על גבי הנייר מתוך דמיון בנאלי ובלתי־מושמע וללא דאגה לליכודם סביב אידיאה ברורה ולעיצובם הצורני־הסיגנוני העקיב. משום כך אין זליג מיינץ בכל זרויותיו והפתעותיו, מאיר את ההיסטוריה היהודית באור חדש כלשהו. אנו קולטים ממנו במעומעם אמיתות שיגרתיות וחבוטות כגון זו, שהעם היהודי העתיק היה מורכב מיסוד „גלותי" דתי ומיסוד „ארצי"־„יצרי", ושאנשי היסודות הצטיינו בתכונה של אלמוות בעייתי; או כגון, שהציונות הפגישה בעם מחדש את שני היסודות הללו. אפילו בתיאור התגוננותו של העם למעמד של סוחרים רמאים אין חידוש, וכן לא בהנחה שעם הקמתה של מדינת־ישראל (ניאשה־ניצה כותב את הסיפור בשנות החמישים הראשונות) הופקעה ההיסטוריה היהודית ממעגל הקסמים של הגלותיות והאלמותיות: זליג מיינץ מצליח בשלב זה לרסק את עצמו סופית אל אדמת הגליל (אחר שהוא הופך את גופו למטוס וצולל צלילת קאמיקאזי) וגם נתן העזתי נפטר סופית. כל שנותר עתה הוא „רז" סתום ואנונימי.

זליג מיינץ הוא בעת־ובעונה־אחת גרוטסקה מוזרה וגבב של רעיונות בנאליים. בסופו־של־דבר טובעת בו כוונת המחבר בערפל של עמימות. לא ברור אם הוא מתכוון לבקר את ההיסטוריה היהודית או את האופי היהודי הלאומי או את עליבותה של מדינת־ישראל, שהיא המשכה וסיומה של ההיסטוריה היהודית גם יחד. אבל בסיפור פוגעים לא רק חוסר המיקוד הקונצפטואלי והבהירות האידיאית, אלא גם חוסר ידע וחוש היסטוריים. אליגוריה היסטורית, תהיה פנטאסטית או גרוטסקית ככל שתהיה, מחייבת אחיזה מוצקה בעובדות ההיסטוריות ובנסיבות המקשרות אותן (כגון האחיזה בפרטי ההיסטוריה הבריטית של סוף המאה הי"ז וראשית המאה הי"ח, המתגלה לעיני הקורא שפיענח את הסמלים האליגוריים בסיפור מסעו של גוליבר לארץ ליליפוט), וחוסר אחיזה כזו מתגלה בזליג מיינץ בכל פינה, בפרטים הקטנים ובהכללות הרחבות כאחד.

למשל: זליג מיינץ מגיע לארץ־ישראל בהשפעת הקונגרס הציוני הראשון, אך הוא יוצא לדרכו „בטבת 1890" (עמ' 101), שבע שנים לפני הקונגרס. הוא נשלח לסקר קונגרס זה מטעם עיתונה הרישמי של המיפלגה הקומוניסטית הרומנית, התנועה למרותה של „רוסיה, המממנת את הפעילות הקומוניסטית בארצות הבלקן" (עמ' 19); זאת, למרות שבשלהי המאה הי"ט עדיין לא קיימת שום מיפלגה קומוניסטית, לא ברוסיה ולא בארצות הבלקן (קיימות, כמובן, המיפלגות הסוציאל־דמוקרטית והסוציאל־רבולוציונרית, וכן מיפלגות סוציאליסטיות אחרות); המיפלגות הסוציאליסטיות פועלות בתקופה זו במיזרח־אירופה כתנועות מחתרתיות ואינן שולחות כתבים רישמיים לסיקור קונגרסים וועידות, ורוסיה, כלומר הקיסרות הרומנובית, עוסקת בתקופה זו לא במימון הקומוניזם בארצות הבלקן אלא בדיכויין האכזרי של המחתרות הסוציא־ליסטיות בתוך תחומיה ובשילוחם של פעיליהן אל הגרדום או אל מחנות־ההסגר שבסיביר. אבל אצל איתמר לוי ההיסטוריה מעורבבת כולה. „העיר העברית" תל־אביב קיימת כבר ב־1899. באותה שנה מעבירים אליה מעזה רהיטים ב„משאיות ענק" וכו'.

לרצף הטעויות וההטעיות ה„קטנות", השוללות מן הסיפור כל תחושה של זמן ומקום, מצטרפות גם אטימות ביחס לתהליכים היסטוריים וכן אטימות אפילו ביחס לסמלים ההיסטוריים שהמחבר משתמש בהם. כך איתמר לוי אינו רואה צורך ליישב את בני מישפחת מיינץ, ולוא גם למשך ימי דור אחד, בעיר מגנצא (כלומר, מיינץ) שבעמק הריין, אותו חבל ארץ, שהיה מקום גיבושה של היהדות האשכנזית וממנו יצאה למסעותיה ההיסטוריים השונים. הוא אף אינו שואל את עצמו מניין נטלה המישפחה את שמה, אם אומנם, כתיאורו, היא עברה היישר מרומי בכיוון „מיזרחה, מיזרחה, מעבר למישורים החקוקים, עד לשפת הים השחור" (עמ' 12). מהיכן לה, ליהודית „ראקית" מקורית זו, שם גרמני? באותה מידה מתכחש לוי לתוכן ההיסטורי של השם נתן העזתי. נתן היה „נביא" של שבתאי צבי, התיאורטיקן הקבלי של המהפכה המשיחית שלו. אך ניאשה־ניצה טוענת כי הידיעה על הקשר בין בני המישפחה למשיח־השקר „אינה נכונה·ומכוונת אך לפגוע בשמם הטוב" (עמ' 53). אם כך מדוע נזקק לוי לשם זה בכלל?

זליג מיינץ וגעגועיו אל המוות הוא סיפור מטושטש וסתמי, הנושא לשווא את שמות ההיסטוריה היהודית, גיבוריה וסמליה. הוא נוגע בעניינים גדולים, שהטיפול בהם באמצעים אליגוריים וגרוטסקיים איננו פסול מעיקרו כלל וכלל (אדרבא, בידיים אמונות עשוי דווקא טיפול כזה לאפשר הארה חדשה), אך הנגיעות הן קהות, רופפות, מגושמות, וההוויות ההיסטוריות הכבדות והנכבדות נשארות אטומות בפניהן.

דן מירון ■

אזכרה בקפה

בבית־הקפה שבו נהג בשנים האחרונות לשבת כל בוקר ולצייר, התכנסו ידידיו של הצייר שמשון הולצמן, במלאות שלושים למותו, להעלות קווים לדמותו ולאכול את המעדנים שהכינה המארחת, בעלת קפה פראק. הגברת באום. בין הבאים, רבים מוותיקי הציור הישראלי: אהרון גלעדי, ציונה תג'ר, נחמיה שטנצל, רוברט ורבקה בזר, חיה שוורץ, לאה ניקל, אליהו גת, רחל שביט, אלחנן הלפרין, צפורה ברנר, ג'ניה ברנר, שי קיפניס ואחרים. בין ידידי הצייר שנשאו דברים: יעקב אורלנד, שמעון פינקל, אליעזר רוזנפלד, נתן זך, דויד גלעדי, ג'אק ארדיטי, שלמה שבא. בתצלום: אהרון גלעדי מדבר.

המיפגש הבלתי־רגיל בקפה הפתוח אל המולת דיזנגוף בשעות הרועשות ביותר של היום – חמש עד שבע בערב – החל בהקרנת העתק של סרט הטלוויזיה הלימודית על האמן. „חבל שהוא לא יכול היה לבוא. הוא היה נהנה," סיכם הבן, גדעון.